

Rockenbauer Zoltán

Két nagy zsidó festő a XX. században

Ámos Imre kiállítása

(Francia Intézet, 2001. szeptember 20.)

*Igazgató úr, tisztelt Hölgyeim
és Uraim!*

Az első szó a köszöneté. Köszönet a Francia Intézetnek, hogy a millenniumi esztendőben segítettek Pestre invitálni Marc Chagallt, és most Budán otthont adnak Ámos Imrének is. Alig több, mint egy Duna-hídnnyi távolság választja el egymástól ezt a két tárlatot, és bizonyára nem véletlen az ikerrendezés.

Chagall és Ámos. Oly kézenfekvő a párhuzam: Vityebszk és Nagyálló, a haszid zsidó közösségben eltöltött gyermekkor, a mítosszal, mesével, csodával átszótt emlékképek szürnatúrális világa, ahol a földi gravitáció nem képes úrrá lenni a tárgyakon, a lényeken s a lelkeken, mert azok egyszer csak elemelkednek a sárszagú talajról, és szállnak-keringenek a kószaszélben. Chagall és Ámos. És Ámos még meg is erősíti a lelki rokonság érzetét: „Chagall földjén” címet viseli a dátum nélküli akvarell, „Chagallról gondolkodom” – tudatja egy másik, 1936-ból való. Egy év múlva valóban találkoznak is Párizsban, s merthogy Ámos úgy tudja, „Chagall szereti a zsidós dolgokat”, megmutatja neki rajzait. 1941-ben

Ámos Imre: Chagallról álmodom

Szentendrén, már javában a háború közepén Ámos még mindig így ábrándozik: „...elvégre a háború sem tart örökké, s végre eljuthatunk újra Párizsba, ahol mindennek a teteje van, ha ugyan az elviselt idők agyon nem zúzták a művészeti élethez annyira fontos érzékeny légkört. Hol lehet most Chagall, gyönyörű műteremben, lakásában vajon ki rugdalja a mahagóniajtót, és hol lehetnek a szabad lelkű, minden gátló körülménytől irtózó művészek?”

Ámos és Chagall. Olyan kézenfekvő a párhuzam... Csak hát... Chagall 98 évet élt – majdnem egy teljes évszázadot – Ámos Imre pedig alig 36-ot. A különbség irtózatossá teszi. Nem a számbeli – a sorsbeli az.

Ámos Imre valójában nem akart, úgymond, „zsidó fes-

tő” lenni, a körülmények tették azzá. Álmai szomorú szemű asszonyokról szóltak: akik halászhálót fonnak, kagylót szedegetnek a parton vagy vizet mérítenek a kútnál, álmai a dédanya tükréről szóltak, amelyben felsejlenek az ősök, álmai a szerelemről, a hitvesről szóltak, akit úgy hívtak: Anna Margit.

Ahogy gyűltek a fellegek, komorodott az ég, és a sötét idők közeledtek, úgy szöktek az ecsetjére, a ceruzahegyére a gyermekkor tobzódó képei, a

zsidó ünnepek, a szimbólumok: a tóratekerecs, a kakas, a létra és a kés. Ekkor a festő így szólt a sorsához: Gyere, Sors, nem küzdök ellened, a vállamra veszek... és Ungár Imre, aki Ámos próféta nevét választotta magának, csendesen összefonódott saját megtalált identitásával, összenőtt vele, jobban, mint bárki más a kortársak közül, jobban, mint Vajda Lajos, Bálint Endre vagy Farkas István.

Angyalok népesítették be ezt a világot. Angyalok, akik kezdetben kíváncsian pislantottak az éppen olvasott könyv lapjai közé, vagy elmélázva megpihentek a kalap karimáján, őrangyalok voltak, olyan szelídek éppen, mint akit védtek. Majd jöttek a küzdelmesebbek, a harsonások, a Jákobbal birkózók, jöttek a háborút hozó, az égő háztetőkön ülő, halált kiáltó angyalok, törsváru utolsó-ítéletangyalok, és jöttek a vándort végső útjára kíséző angyalok és a sok gyötrelmet elviselni már nem tudó, síró-zokogó angyalok.

Marc Chagall és Ámos Imre

Egyre kevesebb olajfestmény és egyre több rajz: munkaszolgálatos-zubbony zsebébe szabott tenyérfüzet, megrajzolt napló, illusztrált apokalipszis.

Egyre kevesebb hegedűszó és egyre több vers. Versek – fájdalmas megnyugvásuk, akár a költőtárs Radnótié – Ámos próféta jövendölései. Egyik utolsó közülük így szól:

*Nem terül imasál fáradt testem alá
Pap sem szól fölöttem dicséző szavakat
Nem raktam fészkeket magas sudarakra
Fáradt madarakkal
Emlékkavicsok sem fedik síromat.*

A most nyíló kiállítással egy emlékkavicsot teszünk az ismeretlen sírra.

Az ezen lapszámunkban található Ámos Imre-versek hagyatékából, valamint ukrainai vázlatfüzetéből származnak. Kiadónk hamarosan megjeleníti Ámos Imre *Naplóját*, összes versét és verstörredékét, valamint válogatást a leveleiből.

Ámos Imre verse

*Évszázadok múltak el felettem, vagy pillanat röpké
Töredéki? Nem tudom, nem tudom.
Nem számlálom már a napokat sem
Kötözött kezekkel fekszem orosz föld fekete mezején,
Sötét ege alatt.
Egyre távolabb a multam s kedvesem szeme
csak jajongó hangját hozza élesen utánam a síró szél,
s a nyírfakérgék feketével rovátkolt törzsein
mindenütt látom féltő szavait „az Isten vigyázzon Rád
Kedvesem”.*

Blochino